

מעדני שבת

פרשת אחרי מות-קדושים תשפ"ה

גליון תנ"ה

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

כלאים

כלאי אילנות

בכלאי אילנות אין איסור לנטוע ב' אילנות אחד ליד השני אלא איסור בהרכבת אילן באילן. וגם בכלאי זרעים אסורים בהרכבה אלא שבנוסף להרכבה אסורים גם בזריעה בקירוב מקום. ולהלכה נקטינן דמותר גם לערבב זרעים עם אילנות, דרק בהרכבה נאסרו האילנות. שיטת רש"י בכמה דוכתי (שבת פ"ד ועוד) שכלאי זרעים הם רק מדרבנן, ורק הרכבה אסורה מן התורה, ותוס' חולקים וס"ל ששניהם מן התורה. האיסור הרכבת האילנות הוא גם בחו"ל מן התורה.

כלאי הכרם

חלוק דין כרם מגפן יחידי שבכרם יש דין הרחקה של ד' אמות משא"כ בגפן יחידית סגי בששה טפחים, וכרם היינו כשיש בו ב' שורות של גפנים לכל הפחות שנים כנגד שנים ואחת יוצאה זנב אבל שורה אחת אפי' של ק' גפנים דינו כגפן יחיד. בטעמא דהרחקת ד' אמות מהכרם מבואר דזה שיעור עבודה בשוורים ומחרישה כשחורשים ובוצרים והנך ד' אמות בטילי לכרם וככרם דמי. האחרונים נתקשו למה בגפן יחיד לא צריך ד' אמות, ואין לומר דיחידית אין הדרך לעבוד במחרישה, דהא אפי' בשורה אחת של ק' גפנים אין הרחקה ד' אמות. אלא מוכח דבכרם יש איסור נטיעה בתוך כל הקרקע שנקרא שמו מקום כרם והקרקע של כרם ג"כ מצטרף להיות חלק מהכרם, אבל ביחידית אינו כן דכל האיסור הוא שלא לערבב עוד מין עם הגפן עצמה, ואין חל על הקרקע מסביבו שם מקום הגפן. עוד נתחדש בכלאי הכרם שיש איסור הנאה וחיוב שריפה לכל מה שגדל בתוך כלאי הכרם. והדין הנוסף הזה לא נאמר בכלאי זרעים ואילנות, דהתם הזריעה לחוד אסורה, ולא מה שגדל בכלאים. ומחמת החומרא בכלאי הכרם אסרוהו רבנן גם בחו"ל.

השו"ע (רצ"ו) פוסק אין אסורים משום כלאי הכרם אלא מיני תבואה ומיני ירקות בלבד. אבל שאר מיני זרעים מותר לזרעם בכרם, ואין צריך לומר שאר אילנות. אחד הנוטע ואחד המקיים כיון שראה כלאים צמחו בכרמו והניחם הרי זה קידש. ואין אדם מקדש דבר שאינו שלו. לפיכך המסכך גפנו על גבי תבואתו של חברו קידש גפנו ולא נתקדשה התבואה. סיכך גפן חברו על תבואתו קידש תבואתו ולא קידש גפן חברו. סיכך גפן חברו על תבואת חברו לא קידש אחד מהם, ומפני זה הזורע כרמו בשביעית לא קידשו.

המקדש דוד (כלאים כ"א) תמה שגבי כלאי הכרם הרמב"ם (כלאים ה' י"ח) כתב הרואה בכרם עשב שאין דרך בני אדם לזרעו אעפ"י שהוא רוצה בקיומו לבהמה או לרפואה ה"ז לא קידש עד שיקיים דבר שכמוהו מקיימין רוב העם באותו מקום, ואילו גבי כלאי זרעים הוא כתב (כלאים א' ד') אין אסור משום כלאי זרעים אלא הזרעים הראוין למאכל אדם אבל עשבים המרים וכיוצא בהם מן העיקרין שאין ראוין אלא לרפואה וכיוצא בהן אין בהם משום כלאי זרעים, ונראה מזה אף דהכל מקיימין אותן לרפואה גם כן אין בהן משום כלאי זרעים. ומוכיח מזה דכלאי הכרם חמיר טפי בזה, דלכלאי זרעים בעינן זרע חשוב טפי.

כתיב (יט, יט) 'שדך לא תזרע כלאים', חוץ מהלאו שנאמר כאן יש עוד לאו בפר' כי תצא (דברים כב, ט) לא תזרע כרמך כלאים. השו"ע (יו"ד רצ"ו) פוסק הזורע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם הרי זה לוקה שנים, אחת משום שדך לא תזרע כלאים, ואחת משום לא תזרע כרמך כלאים. ואינו לוקה משום לא תזרע כרמך כלאים עד שיזרע בא"י חטה ושעורה וחרצן במפולת יד.

כלאי זרעים

אסור לזרוע ב' מיני זרעים בלי הרחקה. הרמב"ם (כלאים ג' ז') כתב מרחיקין בין שני מיני זרעים שהן כלאים זה עם זה כדי שיהיו נראים מובדלין זה מזה, אבל אם נראין שנזרעו בערבובייה הרי זה אסור.

ושיעורין רבים יש בהרחקה הזאת, הכל לפי גודל השדה הנזרעת ולפי רוב העלין ושלוח היונקות כיצד שדה שהיתה זרועה מין תבואה ובקש לזרוע בצדה מין תבואה אחרת בשדה אחת מרחיק ביניהן בית רובע, והוא כעשר אמות וחומש אמה על עשר אמות וחומש אמה מרובע בין מן האמצע בין מן הצד, ואם לא היה ביניהן כשיעור הזה אסור ואינו לוקה עד שיהיו קרובין בתוך ששה טפחים.

היתה שדהו זרועה ירק ובקש לזרוע בצדה שדה ירק אחר מרחיק בין שתי השדות ששה טפחים על ששה טפחים מרובע בין מן הצד בין מן האמצע, ופחות משיעור זה אסור ואינו לוקה עד שיהיו קרובין בתוך טפח.

מה שכתב הרמב"ם שהאיסור משום ערבובייה מבואר גם בפירוש המשנה (כלאים פרק ג') שכתב שים בלבך לכלל זה שאין הולכים בכלאים אלא אחר מראית העין וכ"ז שנראה הצמח מובדל מן השניה הרי זה מותר אפי' היה סמוך לו כדאמר' בראש תור. ועוד כתב ברמב"ם (סוף פ"ד) בזמן שיש בין שני המינין הרחקה הראויה להם כדי שלא יינקו זה מזה אין חוששים למראית העין, ובזמן שיראו מובדלים זה מזה אין חוששים ליניקתן אפי' הן זה בצד זה.

הר"ש (כלאים ג') כתב דהא דירק בירק צריך ו' טפחים הני מילי בשדה גדולה שיש בה ירק הרבה אבל בערוגה שאין זורע מכל אחד אלא מעט מספיק שיעור יניקה. רש"י בשבת (פ"ד:) ס"ל שהוא ג' טפחים, והר"ש והרמב"ם ס"ל שהוא טפח ומחצה. הנה כו"ע מודו דשיעור עצם היניקה בירקות הוא טפח ומחצה, אלא דרש"י ס"ל דאסור לערב היניקות וממילא צריך טפח ומחצה מכל ירק, והר"ש והרמב"ם ס"ל דהאיסור הוא רק שלא ינקו מגוף הירק אבל אין קפידא על תערובת היניקות הלכך סגי בטפח וחצי.

כלאי זרעים אסור רק בא"י אבל בחו"ל הוא מותר.

המקדש דוד (כלאים סימן מ) חוקר אי בעינן דוקא שיגדלו ב' המינים יחד או לא, נ"מ אי אסור לזרוע חטים בצד שעורים שנגמר גידולן. הרמב"ם (ב' י"ב) כתב שדה שהיתה זרועה וקצר הזרע ונשארו העיקרין בארץ אעפ"י שאין מוציאין צמח אלא אחר כמה שנים לא יהיה זורע באותה שדה מין אחר עד שיעקור העיקרין, והראב"ד חולק. הרי מבואר ברמב"ם דאף שאין ב' המינים גדילין באותו זמן יש איסור, שהרי כאן העיקרין לא יצמחו אלא לאחר כמה שנים ומ"מ אסור להביא זרע עתה. ולהראב"ד נראה דפליג וס"ל דכה"ג כיון שאין גדילין כאחד אין כאן איסור כלאים.

כתיב (יט, ג) 'איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו וכו' וכי תזבחו זבח שלמים לה' לרצונכם תזבחוהו'. הסמיכות של מצות אלו צריך ביאור.

החתם סופר תמה מדוע לא נכתב בתורה גדר הפרישות כדרך שנכתבו כל המצוות, ולמה אמרו קדש עצמך במותר לך, הא אם הקב"ה רוצה שנתקדש בזה מ"ט התירה התורה דברים שראוי לפרוש ממנו. אלא הטעם בזה כי כל הכתוב בתורה רוב אנשים מקיימין אותה מצות אנשים מלומדה, כאשר ראה אביו ויסרו אותו כן יעשה גם הוא לבניו אחריו, ולא יוכר עבודתו מרצונו וחפצו לאהבת ה' כי אם המוסיף לו גדרים וסייגים על מה שציוותה התורה ומקדש עצמו במותר. וזהו מה דכתיב כאן איש אמו ואביו תיראו לכך שבתותי תשמורו, כי למדו אביו לשמור אותו היום, וכן אל תפנו אל האלילים, וכן אותן העבירות הגדולות המפורסמות בין האומה, אך בזה יוכר בחירה הנפשיית וכי תזבחו זבח שלמים, שהוא מוסיף מעצמו לזבוח קרבן להקב"ה, כי השלמים הן הוספת נדבה מבלי שיכפרו על חטא כלל, בהם נודע כי לרצונכם תזבחוהו בבחירה ורצון וחשק ואהבה רבה שלו הוא בא לעבוד את הקב"ה.

איתא במדרש (פרשה כ"ד) העליונים לפי שאין יצר הרע מצוי בהם לכן נאמר בהם קדושה אחת שנאמר (דניאל ד) 'ובמאמר קדישין שאלתא', אבל התחתונים לפי שיצר הרע שולט בהם הלוא בשתי קדושות יעמדו דכתיב 'דבר אל כל עדת בני ישראל והתקדשתם והייתם קדושים'. השם משמואל מבאר שקדושה הוא נבדל ופרישות, והנה יש באדם שתי הבדלות היינו שלא יהיה נמשך אחר החומר למטה ממדרגתו, וגם שלא יקרב למעלה ממדרגתו, וכעין זה היה בסיני פרישה והגבלה, אבל העליונים שאינם בעלי חומר ולא שייך אצלם שלא ירדו למטה ממדרגתם, אין להם רק קדושה אחת שלא יקרבו לפנים ממחיצתם. ומבאר בזה סמיכות פרשת אחרי ופר' קדושים כי פר' אחרי מתחילה באזהרת אהרן שלא יקרב לפנים ממחיצתו כבניו בקרבנות לפני ה' וימותו, ובסוף הפרשה נאמר האיסור עריות שהיא הקדושה השנייה שהתחתונים עודפים על העליונים, ופ' קדושים כוללת שתי הקדושות.

ומוסיף שקריאת פרשת קדושים מביאה קדושה על האדם, דאיתא בזה"ק (פ"א א) דכד מטאן חבריא לפרשתא דא הוו חדאן, ורחוק לומר דהשמחה היתה מחמת דבפרשתא דא אתחדשו רזין עלאין דאורייתא לבד, שהרי בכל הפרשיות לא נמנעו מהן רזין עלאין, אלא ודאי שהשיגו תוספת קדושה עליונה, ואולי זה גרם להם שגם החידושין ברזין עלאין היה להם באופן אחר.

כתיב (יט, יז) 'לא תשנא את אחיך בלבבך', הפלא יועץ (שנאה) כתב החי יתן אל לבו דמה שציוה הכתוב לא תשנא את אחיך בלבבך ואהבת לרעך כמוך לא הוצרך לצוות על מי שמטיב עמו ואין לו עליו שום תרעומות דמהיכא תיתי שישנא אותו ובודאי שאוהב אותו לא הוצרך הכתוב אלא למי שהוא אויבו ומבקש רעתו על זה ציוותה תורה שלא לשנא אותו ולאהוב אותו כגופו, ונהי שדבר קשה הוא לשלם טובה תחת רעה, ואמרי אינשי מי שאוכל מר אינו יכול לרוק מתוק, אבל כיון שציונו כן הקב"ה שמע מיניה שהוא דבר שיכול להתקיים, שלא נתנה תורה למלאכי השרת ואין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו, אלא שצריך טרחא גדולה והתמדה רבה לחשוב מחשבות שמפי עליון תצא הרעות והטוב לטובתו של אדם ואין אדם יכול להרע לחבירו או להטיב או לנגוע במה שמוכן לחבירו אפי' כמלא נימא בלי גזירת הקב"ה והרבה שלוחים למקום לעשות הטוב בעיניו להנאתו של אדם בעוה"ז או בעוה"ב, כזאת וכזאת החי יתן אל לבו ויאמין בזה באמונה שלימה ויתחזק במחשבות טהורות תמיד להעביר שנאה ולעורר את האהבה ולפום צערא אגרא, ועוד כלל אחר אמרו הוי דן את כל האדם לכף זכות.